

9. **Абдыкулова, Р.А.** Вопросы онлайн образования в Кыргызстане в условиях глобальной пандемии [Текст] / Р.А.Абдыкулова // Наука.Образование.Техника.- Ош: КУМУ, 2022. -№ 2. - С. 136-142.

DOI:10.54834/16945220_2023_3_191

Поступила в редакцию: 29.10.2023 г.

УДК: 37.013.77

Акматалиева А.

магистрант Кыргызско-турецкого университета Манас, Кыргызская Республика
Эфилти Э.

проф. Кыргызско-турецкого университета Манас, Кыргызская Республика

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОГРАММАЛАРЫНЫН КЕҢЕШ БЕРҮҮ КӨЙГӨЙЛӨРҮНҮН БАГЫТТАРЫНА КАРАТА ТАЛДОО

Бул жумушта изилдөөнүн предмети катары Кыргызстандагы мектепке чейинки билим берүү программаларынын кеңеш берүү көйгөйлөрүнүн багыттары. Изилдөөнүн максаты - мектепке чейинки билим берүү программаларынын кеңеш берүү түрлөрүнүн көйгөйлүү багыттары боюнча талдоо жүргүзүү. Изилдөөлөрдө сапаттык изилдөө ыкмасы жана документтерди талдоо усулу колдонулган. Маалыматтарды талдоо үчүн "контент-анализ" ыкмасы колдонулган. Изилдөөдө мектепке чейинки мекемелерде колдонулган жана Кыргыз Республикасынын билим берүү министрлиги тарабынан иштелип чыккан Кыргыз билим берүү стандартына ылайык даярдалган мектепке чейинки Балалык жана Наристе программаларынын мазмуну көйгөйлүү багыттар боюнча каралып чыкты. Маалыматтар сыпаттамалык талдоо менен алдын ала белгиленген темалар боюнча маалыматтарды чечмелөө жолу менен талданган. Темалар жеке-социалдык, билим берүү жана кесиптик болуп үч деңгээлде каралып, бул предметтер максаттарына жараша подтемаларга бөлүнгөн. Изилдөөнүн жыйынтыгында каралып чыккан Балалык программасында жалпысынан жеке-социалдык, билим берүү жана кесиптик багыт берүүнүн көйгөйлүү багыттарына тиешелүү темалар жетиштүү деңгээлде камтылган, бирок баишалгыч мектепке даярдоо өлчөмү басымдуу болгон, ал эми кесиптик багыты азыраак болгон. «Наристе» программасынын бардык багыттары жетишсиз жана билим берүү багытында баишалгыч мектепке даярдоонун гана өлчөмү үстөмдүк кылган деген тыянак чыгарылган.

Негизги сөздөр: мектепке чейинки мезгил; мектепке чейинки программа; мектепке чейинки багыт.

АНАЛИЗ ПРОГРАММ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КЫРГЫЗСТАНЕ ПО НАПРАВЛЕНИЯМ КОНСУЛЬТИРОВАНИЯ ПРОБЛЕМ

Предметом исследования в данной работе является отношение проблем консультирования программ дошкольного образования в Кыргызстане. Цель исследования - проанализировать проблемные области консультирования типов программ дошкольного образования. В исследовании использовались качественный метод исследования и анализа документов, для анализа данных был использован метод «контент-анализа». В ходе исследования с точки зрения проблемных направлений было рассмотрено содержание дошкольных программ для детей и младенцев, используемых в дошкольных учреждениях и подготовленных в соответствии с Кыргызским образовательным стандартом, разработанным Министерством образования Кыргызской Республики. Данные были проанализированы путем описательного анализа и интерпретации данных в соответствии с заранее определенными темами. Предметы рассматриваются на трех уровнях: личностно-социальном, образовательном и профессиональном, и эти предметы разделены на подтемы в соответствии с их назначением. В результате исследования рассмотренная Детская программа в целом включает темы, связанные с проблемными направлениями личностно-социальной, образовательной и профессиональной ориентации, однако объем подготовки к начальной школе был

преобладающим, а профориентационной - меньшим. Сделан вывод, что все направления программы «Наристе» являются недостаточными, а с точки зрения образования преобладает только уровень подготовки к начальной школе.

Ключевые слова: дошкольный период; дошкольная программа; воспитатели дошкольного образования; дошкольная консультация.

EXAMINING THE PRESCHOOL EDUCATION PROGRAMS IN KYRGYZSTAN ACCORDING TO THE COUNSELING PROBLEM AREAS

The aim of this research is to examine the types of guidance in preschool programs according to their problem areas. In the research, document analysis from the qualitative research method was used. The "content analysis" technique was used for the analysis of the data. The data on the examination of the preschool programs in terms of the problem areas of guidance were collected by document analysis. In the research, the content of the pre-school Balalik and Nariste programs, which are used in pre-school institutions and prepared in accordance with the National Education Standard developed by the Kyrgyz Ministry of National Education, were examined according to the problem areas of the guidance types. The data were analyzed by interpreting the data according to the predetermined themes with descriptive analysis. The subjects were examined at three levels as personal-social, educational and professional, and these subjects were divided into sub-dimensions according to their purposes. In the Balalik program, which was examined as a result of the research, subjects related to the problem areas of personal-social, educational and vocational guidance were included at a sufficient level, but it was concluded that the number of items related to the vocational guidance dimension was less while the dimension of preparation for primary school was emphasized. It was concluded that all areas in the Nariste program were insufficient and only the dimension of preparing for primary school was dominant in educational guidance.

Keywords: preschool period; preschool program; preschool guidance.

Киришүү. Ар бир адам мектепке чейинки билим берүү абдан маанилүү экенин билет. Бул жагдай көбүнчө жашоонун алгачкы жылдарында үйрөнүү жолу абдан тез болгондугуна байланыштуу, бул жылдарда алынган бардык билимдер жана тажрыйбалар кийинки процесстерде баланын жашоосунун башка этаптарына таасирин тийгизе турган туруктуу из калтырат. Бул абал инсандын эрте куракта билим алуусун жеңил жана кийинки жылдарда туруктуу кылат [1].

Өмүр бою окуу процессинде үйрөнүүгө үйрөнүү көндүмдөрүн өздөштүрүү адамдын жашоосунун алгачкы этаптарында калыптанышы керек болгон көндүм катары кабыл алынат. Бул жагдай мектепке чейинки билим берүү мезгилинин маанисин жогорулатат. Мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде балдардын бул мекемелерден эң жакшы пайда алуусу жана билим алуунун каалаган деңгээлде болушу билим берүү программасын жакшы билүүгө жана ишке ашырууга көз каранды [2].

Инсандарды келечекке даярдоодогу маанилүү критерийлердин бири – бул багыт берүү кызматы. Жол көрсөтүүчү кызматтардын түрлөрүн караганыбызда эң маанилүү өлчөмдөрдүн бири көйгөйлүү тармактардын өлчөмү болуп саналат. Бул жагынан алып караганда, Кыргызстанда расмий түрдө ишке ашырылып жаткан мектепке чейинки билим берүү программаларын багыт берүүнүн түрлөрүнө ылайык көйгөйлүү багыттар боюнча карап чыгуу маанилүү. Андыктан Кыргызстанда ишке ашырылып жаткан программаларды алардын көйгөйлүү багыттарына ылайык карап чыгуу мектепке чейинки балдарды келечекке дени сак даярдоодо маанилүү деп эсептелет.

Изилдөөнүн максаты. Изилдөөнүн негизги максаты – мектепке чейинки билим берүү программаларынын кеңеш берүү түрлөрүнүн көйгөйлүү багыттары боюнча изилдөө. Бул максатка ылайык, төмөнкү суб-максаттарга жооп изделет.

1. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон жеке-социалдык багыт боюнча эмнелер бар?

2. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон билим берүү багыты боюнча эмнелер бар?

3. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон кесиптик багыт боюнча эмнелер бар?

Метод: Изилдөөнүн модели. Изилдөөдө билим берүү программаларынын кеңеш берүү түрлөрүнүн көйгөйлүү багыттары боюнча изилдөө үчүн сапаттуу изилдөө ыкмаларынын бири болгон документтерди талдоо колдонулган.

Изилдөө тобу. Изилдөөнүн максатына ылайык, Кыргыз Республикасынын Билим берүү министрлиги тарабынан бекитилген, мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде колдонула турган, 2015-жылы күчүнө кирген «Наристе» жана 2016-жылы күчүнө кирген «Балалык» программасындан турат.

Маалымат чогултуу куралы. Мектепке чейинки билим берүү программаларынын кеңеш берүү түрлөрүнүн көйгөйлүү багыттары боюнча изилдөөнүн маалыматтары документтерди талдоо жолу менен чогултулган. Изилдөөчүлөр жалпысынан мурунку изилдөөлөрдү карап чыгып, адабияттарды карап чыгышат жана бул маалыматты өз изилдөөлөрүнө киргизишет. Бул аналитикалык ыкманы камтыйт [3].

Маалыматтарды чогултуу. Изилдөө эки этапта жүргүзүлдү: биринчи этапта, Кыргыз Билим берүү министрлиги тарабынан иштелип чыккан Кыргыз Билим берүү стандарттарына ылайык даярдалган мектепке чейинки билим берүү программалары <http://cbd.minjust.gov.kg> интернет дарегинен алынды жана компьютердик чөйрөгө жазылган. Изилдөөнүн экинчи этабында, алынган пункттар кодоолгон жана изилдөөгө даярдалган.

Маалыматтарды талдоо. Мектепке чейинки программада кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарына карата тиешелүү пункттар тизмектелди жана каралып чыкты. Маалыматтар сыпаттамалык талдоо менен алдын ала белгиленген темалар боюнча маалыматтарды чечмелөө жолу менен талданган.

Табылдылар. Изилдөөнүн жалпы максатына ылайык, мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттары боюнча жыйынтыктар 1-таблицада келтирилген.

1-таблица. Мектепке чейинки билим берүү программаларын кеңеш берүү түрлөрүнүн көйгөйлүү багыттары боюнча жыйынтыктар

Кеңеш берүү түрлөрүнүн көйгөйлүү багыттары	Балалык	Наристе	Жалпы
А. Жеке-социалдык багыт	46	16	62
Б. Билим берүү багыты	30	11	41
В. Кесиптик багыт	12	2	14
Жалпы	88	29	117

1-таблица каралып чыкканда, Кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон Жеке-социалдык багытына тиешелүү бардыгы болуп 62 пункт табылды, алардын 46 «Балалык» программасында жана 16 «Наристе» программасында. Билим берүү багытына тиешелүү жалпысынан 41 пункт табылды, анын ичинен 30 пункт «Балалык» программасында жана 11 пункт «Наристе» программасында. Кесиптик багыт берүүгө байланыштуу жыйынтыктарда бардыгы болуп 14 пункт, «Балалык» программасында 12, «Наристе»

программасында 2 пункт табылган. Көйгөйлүү багыттар бардыгы болуп 117 пункт, анын 88 «Балалык» программасында жана 29 «Наристе» программасында табылган.

2-таблица. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон жеке-социалдык багыт боюнча жыйынтыктар

Жеке-социалдык багытынын подтемалары	Балалык	Наристе	Жалпы
Өзүн-өзү таануу	4	0	4
Өзүн позитивдүү кабыл алуу	7	0	7
Өзүнө болгон ишенимге ээ болуу	9	3	12
Өзүн-өзү тейлөө жөндөмүнө ээ болуу	10	3	13
Социализация	15	15	30
Жалпы	45	21	66

3-таблица. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон жеке-социалдык багыт боюнча жыйынтыктар

Подтемалар	Балалык	Наристе
Өзүн-өзү таануу	4.6.2; 4.6.5; 5.6.1; 5.6.2	Жок
Өзүн позитивдүү кабыл алуу	4.6.2; 4.6.6; 5.6.6; 5.6.7; 6.6.2; 6.6.7; 7. Бөлүм	Жок
Өзүнө ишенимге ээ болуу	4.6.5; 5.6.3; 5.6.6; 5.6.8; 6.6.1; 6.6.5; 6.6.8; 6.6.9; 7. Бөлүм	6.Өнүктүрүүчү чөйрө
Өзүн-өзү тейлөө жөндөмүнө ээ болуу	4.6.8.а; 4.6.8.б; 4.6.8.в; 5.6.2.а; 5.6.2.б; 5.6.8.а; 5.6.8.б; 6.6.2.а; 6.6.2.б; 6.6.2.в; 6.6.2.г	7.Физикалык өнүгүү; 7.Предметтик программалардын мазмуну; 7.Программанын курсунун мазмуну
Социализация	1. Бөлүм; 4.6.2; 5.6.1.а; 5.6.1.б; 5.6.2.а; 5.6.2.б; 5.6.2.в; 6.6.1; 6.6.2.а; 6.6.2.б; 6.6.2.в; 6.6.2.г; 6.6.7; 7. Бөлүм А; 7. Бөлүм Б	1.а; 1.б; 1.в; 1.г; 1.д; 1.е; 4.а; 4.б; 7.а; 7.б; 7.в; 7.г; 7.д; 7.е; 7.ж

2 жана 3-таблицаарды карап чыкканда, “Балалык” программасында мектепке чейинки билим берүү программаларында жеке-социалдык багытка байланыштуу өзүн-өзү таануунун подтемасына тиешелүү 4 пункт бар болсо, “Наристе” программасында эч кандай пункт табылган жок. “Балалык” программасында өзүн өзү позитивдүү кабыл алуу подтемасына байланыштуу 7 пункт бар, бирок “Наристе” программасында тиешелүү пункттар табылган жок. Өзүнө ишенимге ээ болуу подтемасына келсек, бардыгы болуп 12 пункт, “Балалык” программасында 9, “Наристе” программасында 3 пункт табылган. Өзүн-өзү тейлөө жөндөмүнө ээ болуу подтемасында бардыгы болуп 13 пункт табылды, анын ичинде “Балалык” программасында 10 пункт жана “Наристе” программасында 3 пункт. Социализация подтемасына тиешелүү бардыгы болуп 30 пункт табылды, анын ичинде 15 пункт “Балалык” программасында жана 15 пункт “Наристе” программасында. Жеке-социалдык багытка байланыштуу жалпысынан 66 пункт табылды, анын ичинен 45 пункт “Балалык” программасында жана 21 пункт “Наристе” программасында.

4-таблица. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон билим берүү багыты боюнча жыйынтыктар

Билим берүү багытынын подтемалары	Балалык	Наристе	Жалпы
Мектепке (бала бакчага) адаптация	2	0	2
Өзүнүн өзгөчөлүктөрүн таануу жана өнүктүрүү	2	0	2
Мектеп эрежелерин таануу	1	4	5
Мектеп үчүн негизги көндүмдөрдү өнүктүрүү	21	11	30
Билимге жана мугалимдерге карата позитивдүү мамилени калыптандыруу	4	4	7
Жалпы	30	19	49

5-таблица. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон билим берүү багыты боюнча жыйынтыктар

Подтемалар	Балалык	Наристе
Мектепке (бала бакчага) адаптация	5.6.6; 6.6.2	Жок
Өзүнүн өзгөчөлүктөрүн таануу жана өнүктүрүү	4.1; 6.6.2	Жок
Мектеп (бала бакча) эрежелерин таануу	4.Бөлүм	1.Максаттар; 7.Физикалык өнүгүү; 7.Дүйнө менен таанышуу; 7.Кепти өнүктүрүү
Мектеп үчүн негизги көндүмдөрдү өнүктүрүү	4.1; 4.6.2.а; 4.6.2.б; 4.6.2.в; 4.6.3.а; 4.6.3.б; 4.6.3.в; 4.6.4.а; 4.6.4.б; 5.6.3.а; 5.6.3.б; 5.6.6; 6.6.3.а; 6.6.3.б; 6.6.4.а; 6.6.4.б; 6.6.4.в; 6.6.4.г; 6.6.4.д; 6.6.4.е; 6.Бөлүм	1.Максаты; 1.Бөлүк; 1.Программанын негизги максаттары; 1.бөлүк Б; 4,6 жаштан баштап балдарды мектепке даярдоо боюнча окуу планы; 4.Өнүгүү чөйрөсү; 4.Сабаттуулук борборунун милдеттери; 4.Математика борборунун милдеттери; 7.Дүйнө менен таанышуу; 7.Сабаттуулукка тарбиялоо; 7.Негизги математикалык көрүнүштөрдү калыптандыруу
Билимге жана мугалимдерге карата позитивдүү мамилени калыптандыруу	4.6.5; 5.6.5; 6.6.3; 6.6.6	1.Максаты; 1.Бөлүк; 4.Өнүктүрүү чөйрөсү; 7.Программанын курсунун предметтеринин мазмуну

4 жана 5-таблицаарды карап чыкканда, мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон билим берүү

багытынын Мектепке (бала бакчага) адаптация подтемасына байланыштуу 2 пункт бар болсо, “Наристе” программасында эч кандай пункт табылган жок. “Балалык” программасында өзүнүн өзгөчөлүктөрүн таануу жана өнүктүрүү подтемасына тиешелүү 2 пункт табылды, ал эми “Наристе” программасында эч нерсе табылган жок. Мектеп эрежелерин таануу подтемасына байланыштуу “Балалык” программасында 1 пункт жана “Наристе” программасында 4 пункт болуп, бардыгы болуп 5 пункт табылган. Мектеп үчүн негизги көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн подтемасына тиешелүү бардыгы болуп 32 пункт табылды, анын 21и “Балалык” программасында жана 11и “Наристе” программасында. Билимге жана мугалимдерге карата позитивдүү мамилени калыптандыруу подтемасына келсек, бардыгы болуп 8 пункт табылды, анын ичинен 4 пункт “Балалык” программасында жана 4 пункт “Наристе” программасында. Билим берүү багытында жалпысынан 49 пункт, анын ичинде “Балалык” программасында 30 пункт жана “Наристе” программасында 19 пункт табылган.

6-таблица. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон кесиптик багыт боюнча жыйынтыктар

Кесиптик багыт подтемалары	Балалык	Наристе	Жалпы
Бала эмнени жакшы көрөрүн же жактырбасын түшүнүү	3	0	3
Ата-энесинин кесибин билүү	2	1	3
Бала-бакча кызматкерлеринин кесибин билүү	2	0	2
Кесиптерди айырмалай алуу	4	1	5
Кесиптердин зарыл жана маанилүү экенин түшүнүү	1	0	1
Жалпы	12	2	14

7-таблица. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кеңеш берүүнүн көйгөйлүү багыттарынын бири болгон кесиптик багыт боюнча жыйынтыктар

Подтемалар	Балалык	Наристе
Бала эмнени жакшы көрөрүн же жактырбасын түшүнүү	6.6.1; 6.Бөлүм; 6.Өнүгүү чөйрөсү	Жок
Ата-энесинин кесибин билүү	4.6.2; 6.6.2;	7.Бөлүм
Бала-бакча кызматкерлеринин кесибин билүү	4.6.2; 6.6.2	Жок
Кесиптерди айырмалай алуу	5.6.1; 5.6.2.а; 5.6.2.б; 6.6.2;	7.Бөлүм
Кесиптердин зарыл жана маанилүү экенин түшүнүү	5.6.2	Жок

6 жана 7-таблицаарды карап чыкканда, мектепке чейинки билим берүү программаларында кесипке багыт берүү тармагы боюнча эмнени жактырарын же эмнелерди жактырбасын түшүнүү подтемасына байланыштуу “Балалык” программасында 3 пункт бар, ал эми “Наристе” программасында эч кандай пункт табылган жок. Ата-энесинин кесибин билүү подтемасына байланыштуу жалпысынан 3 пункт, “Балалык” программасында 2, “Наристе” программасында 1 пункт табылган. Бала-бакча кызматкерлеринин кесибин билүү подтемасына тиешелүү “Балалык” программасында 2 пункт табылды, ал эми “Наристе” программасында табылган жок. Кесиптерди айырмалай алуу подтемасына келсек, бардыгы болуп 5 пункт, “Балалык” программасында 4, “Наристе” программасында 1 пункт табылган. Кесиптердин зарыл жана маанилүү экенин билүү подтемасына карата “Балалык”

программасында 1 пункт болсо, “Наристе” программасында эч кандай пункт табылган эмес. Кесиптик багыт берүүгө байланыштуу жалпысынан 14 пункт табылды, 12 пункт “Балалык” программасында жана 2 пункт “Наристе” программасында.

Жыйынтыктар табылдылардын ирети менен берилди. Жеке-социалдык багыт боюнча табылдылардын жыйынтыктары: Балалык программасында жеке-социалдык багыттын өзүн-өзү таануу подтемасынын жыйынтыгы каралганда: өзү жөнүндө ойлорду өнүктүрүү, өзүнчө адам экенин сезүү, “Мен өзүм” образын түзүү, сураганда өзү жана анын үй-бүлөсү жөнүндө айтуу; Анын атын, фамилиясын, жашын, жашаган шаарынын атын билип, айтуу, өзүнө болгон кызыгуусун калыптандыруу сыяктуу жыйынтыктар чыкты. Наристе программасында бул тема боюнча пункттар киргизилген эмес деген тыянак чыгарылды.

Балдар үчүн өзүн-өзү таануу канчалык маанилүү экенин ар кандай изилдөөлөрдөн көрө алабыз [4]. “Балалык” программасында: мектепке чейинки курактагы балдар үчүн өзүн-өзү таануу подтемасына тиешелүү пункттар жетиштүү. Кыргызстандын мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде балдардын эмгеги камтылган портфолиолар мугалимдердин каалоосу боюнча түзүлүшү мүмкүн, бирок бул көңүлгө карата жана ата-энелерге көрсөтүү үчүн колдонулат. Бул портфолиолор балдарга да көрсөтүлүп өзүнүн өнүгүү этаптарын көрүүсүнө, өзүн таануусуна жана өнүгүүсүнө мотивация боло алат. Программага портфолио жөнүндө пункттарды кошуу менен өзүн-өзү таануу темасын кеңейтүүгө болот.

Жеке-социалдык тармактын өзүн позитивдүү кабыл алуу подтемасына байланыштуу натыйжалар каралып жатканда, “Балалык” программасында: баланын өзүн-өзү сыйлоосу, назик жана жакшы сезимдерге ээ болуу жана терең руханий керектөөлөрдү канааттандыруу, эмоционалдык жыргалчылык чөйрөсүн түзүү, айланадагы дүйнөнүн сулуулугун түшүнүү, өзүнө жана жаратылышка карата оң көз карашты калыптандыруу, эмпатия сезимин өнүктүрүү камтылган. “Наристе” программасында: адеп-ахлактык жүрүм-турум нормаларын жана эрежелерин калыптандыруунун, баалуулуктар системасын түзүүнүн, туура жүрүм-турум эрежелерин сиңирүүнүн натыйжалары камтылган.

Өзүн позитивдүү кабыл алуу менен байланышкан программалардагы жыйынтыктар мектеп жашына чейинки балдар үчүн жетиштүү, анткени бул сапатка ээ болууга байланыштуу эң маанилүү фактор – үй-бүлө.

“Балалык” программасында жеке-социалдык багыттын өзүнө ишенүү подтемасы менен байланышкан жыйынтыктарда: бир ишти же оюнчукту өз алдынча тандай билүү, жумуш жасай албай калганда “билбейм” деп айтуу, иш учурунда демилгени көрсөтүү, көркөм чыгармачылыкка катышууга умтулуу, лидердин ролун алуу, суроолорго өз көз карашын айта билүү, өз алдынчалыкты, индивидуалдыкты, өзүн өзү башкара билүү сыяктуу жыйынтыктар табылган. “Наристе” программасында өзүнө болгон ишенимди жана жөндөмдүүлүктү кубаттоо деген жыйынтык табылган. Көрүнүп тургандай, “Наристе” программасындагы пункттар “Балалык” программасындагы пункттардан азыраак болуп, 6-7 жаштагы балдар үчүн маанилүү болгон өзүнө болгон ишеним темасы жетишсиз деген жыйынтыкка келген.

“Балалык” программасында өзүн-өзү тейлөө көндүмдөрүн өздөштүрүү подтемасына байланыштуу натыйжаларда: жуунуу, кийинүү, тамактануу процессинде өз алдынча аракеттене билүү, сергек жашоо баалуулуктарын калыптандыруу, тамактанууга ылайык өзүн алып жүрүү. маданияттуу, жеке гигиеналык материалдарды туура колдонуу, өзүнүн сырткы келбетине көңүл буруу, ден-соолукка коркунуч туудурган жагдайлар боюнча окуучулардын негизги маалыматка ээ болуп, өздүк, маданий жана гигиеналык процедураларды аткаруунун негизги кадамдарын билүү деген тыянак чыгарылды. “Наристе” программасында ден соолукту сактоодо аң-сезимдүү болуу, баланын физикалык ден соолугуна жана жеке

гигиенасына көңүл буруу, өздүк гигиена жана жеке кам көрүү боюнча практикалык көндүмдөргө ээ болуу, өзүнө кам көрүү эрежелерин билүү сыяктуу натыйжаларга жетишилди. Өзүнө-өзү кам көрүү көндүмдөрүн алуу подтемасы менен “Балалык” жана “Наристе” программасындагы пункттар жетиштүү түрдө камтылган.

Жеке-социалдык багыттын социализациялашуу подтемасы менен байланышкан жыйынтыктарда, “Балалык” программасында: айланасындагы адамдар менен конструктивдүү өз ара аракеттенүүнүн жолдорун жана каражаттарын колдоно билүү, баарлашууга активдүү катышуу, ар бирине достук мамилени калыптандыруу, кызматташтыкта иштөө, баарлашуу көндүмдөрүн өнүктүрүү, алардын эмоционалдык абалын түшүнүү жана айланасындагылардын эмоционалдык абалын түшүнүү, алардын эмоциясын таануу, командада биргелешкен активдүүлүк көндүмдөрүн калыптандыруу, командада иштөө, экинчи тилде баарлашуу, саламдашуу жана учурашууга жооп бере алуу, таанышуу жана өзүн тааныштыруу, коштошуу, аны куттуктап, ыраазычылык билдирүү, кечирим суроо деген жыйынтыктар табылды. Программалардагы жеке-социалдык багыттын социалдаштырууга байланыштуу пункттары жетишээрлик.

Билим берүү багытынын бала бакчага адаптация подтемасынын жыйынтыгында: “Балалык” программасында бала бакчадагы окуяларга тиешелүү болуу сезимин түзүү, топтогу оң эмоционалдык атмосфера жана ар бир баланын эмоционалдык бейпилдиги сыяктуу натыйжалар табылган. Бул тема “Наристе” программасында камтылган эмес. “Наристе” программасында бул подтеманын жоктугу 6-7 жаштагы балдардын бул мезгилде бала бакчага барган тажрыйбасы бар катары кабыл алынышы менен байланыштуу болушу мүмкүн.

Билим берүү багытынын өзүнүн өзгөчөлүктөрүн таануу жана өнүктүрүү подтемасынын жыйынтыгында “Балалык” программасында өзү жөнүндө маалыматка ээ болуу, өзүнүн эмоционалдык абалын түшүнүү, фамилиясын, атын, жынысын, жашын, үй дарегин билүү сыяктуу натыйжалар табылган. Бул тема “Наристе” программасында камтылган эмес.

Билим берүү багытынын мектеп эрежелерин билүү подтемасына байланыштуу жыйынтыктарда Балалык программасында коопсуз жүрүм-турум эрежелерине баш ийүү жана ар кандай эрежелерге жана коомдук эрежелерге баш ийүүнү билүү сыяктуу натыйжалар табылган. “Наристе” программасында; көрсөтмөлөрдү аткаруу жана эрежелерге ылайык иш кылуу, окуу планынын эрежелерин сактоого үйрөтүү, мектепте баарлашуу маданиятын жана жүрүм-турум эрежелерин билүү жана коомдук жайларда белгиленген тартипти сактоо тартипти сактоо сыяктуу натыйжалар табылган. Программаларда билим берүү багытынын мектеп эрежелерин таануу подразметине тиешелүү пункттар жетиштүү деңгээлде берилген. “Балалык” программасына караганда, мектеп эрежелерин подтемасына байланыштуу жыйынтыктар “Наристе” программасында көп кездешет жана бул балдардын башталгыч мектепке бара тургандыгы менен байланыштырылышы мүмкүн.

Мектеп үчүн негизги көндүмдөрдү өздөштүрүү подтемасынын жыйынтыгында Кыргыз билим берүү программасынын билим берүү багытындагы подтемалардын ичинен эң көп орун алган пункттар мектеп үчүн негизги көндүмдөрдү өздөштүрүү экендиги көрүнүп турат. Бул болсо өзгөчө Кыргызстандагы мектептердин көбүнүн биринчи класска сынак алуусу себебинен, ошол мектептерге күчтүү билимге ээ болуусу үчүн үй-бүлөлөр тарабынан мектепке чейинки “Балалык” жана “Наристе” программалардан балдардын билим алуу жөндөмдөрү жөнүндө көптөгөн маалыматтарды жүктөө талабы кылынат. Коомдун бул суроо-талабын канааттандыруу үчүн билим берүү программалары негизинен жогорку окуу жайга даярдоо жана академиялык көндүмдөрдү алуу аспектилерин камтыганы байкалууда. Бул интенсивдүүлүк программанын алкагындагы башка тармактардан жогору көтөрүлүп, жеке-

социалдык жана кесиптик багыт берүү багыттарынан ашып түшкөнү байкалат. Бул мектепке чейинки билим берүү программасы тең салмактуу эмес жана бир өлчөмдүү билимге алып келиши мүмкүн деген коркунучтарды жаратат.

Билим берүү багытынын билимге жана мугалимге болгон оң мамиленин подтемасына байланыштуу жыйынтыктарда: “Балалык” программасында китепке жана адабиятка болгон сүйүүсүн ойготуу, маалымат булактарына кызыгуусун арттыруу, окуганды жана жазганды үйрөнүүгө кызыгууну өнүктүрүү сыяктуу пункттар орун алган. “Наристе” программасында болсо: окууга кызыгууну туудурган мотивацияларды түзүү, эксперимент, изилдөө жана башка табият-математикалык цикл предметтерине кызыгуусун өнүктүрүү; жаңы маалыматка болгон кызыгуу жана окуунун позитивдүү мотивациясы сыяктуу жыйынтыктар табылды.

Кесипке багыт тармагынын бала жакшы көргөн же жактырбаган нерселерди ишке ашыруунун подтемасынын жыйынтыгында: балалык программасында суроого жооп берип, өз көз карашын айта алуу. коюлган, ар кандай иш-чараларда өзүнүн билимине жана жөндөмүнө таянуу менен өз алдынча чечим кабыл алуу жөндөмүнө ээ болуу деген пункттар табылган. “Наристе” программасында: балдар кызыккан борборлорду өз алдынча алмаштыра алат деген пункт табылган.

“Балалык” программасында кесипке багыт берүү багытынын ата-энелердин кесибин билүү подтемасынын жыйынтыгында: ата-энесинин кесибин атоо, ата-энесинин кесибин билүү сыяктуу жыйынтыктар алынган. “Наристе” программасында: үй-бүлөнүн кесибин таануу деген пункт табылган.

Программада ата-эненин кесибин билүү деген подтема боюнча берилген пункттар мектепке чейинки курактагы балдар үчүн жетиштүү, анткени бул предмет кийинки этаптарда кеңири берилет.

Кесиптик багыт берүүнүн бала-бакчанын кызматкерлеринин кесибин билүү подтемасына тиешелүү жыйынтыктар: “Балалык” программасында мугалим, мугалимдин жардамчысы, тазалоочу, айдоочунун кесиптерин билүү, бала бакча кызматкерлеринин кесиптери боюнча билим берүү деген жыйынтыктар алынды. Бул тема “Наристе” программасында камтылган эмес. Бала бакчадагы бардык кызматкерлердин кызматтык мүнөздөмөсү камтылгандыктан, бул пункттар жетиштүү.

Кесипке багыт берүүнүн кесиптерди айырмалоо подтемасынын жыйынтыгында “Балалык” программасында: кесиптик иш-аракеттерди сүрөттөгөн этиштерди колдонуу (врач дарылайт, дары берет, басымды өлчөйт, жана башка); кесиптер кандай экенин, бул кесиптин адамдары эмне менен алектенерин билүү, адамдардын кесиптери жөнүндө билимге ээ болуу жана ар түрдүү кесиптеги адамдардын өз ара жардамдашуу, алардын кесиби жана кесиптик ишмердиги жөнүндө гендердик көз карашта түшүнүккө ээ болуу, кесиптин компоненттерин айырмалоо сыяктуу натыйжалар табылган. Ал эми “Наристе” программасында негизги кесиптерди билүү, мугалим, китепканачы, почтальон, врач жана башка ушул сыяктуу кесиптерин, иш-аракеттерин түшүнүү сыяктуу натыйжалар табылган.

Кесиптик багыт берүүнүн кесиптердин зарыл жана маанилүү экенин билүү подтемасына байланыштуу натыйжаларда “Балалык” программасында: кесиптин натыйжалары адамдардын муктаждыктарына жооп берерин көрүүгө мүмкүндүк берет деген пункт табылган. Бул тема “Наристе” программасына кирген эмес.

Программалар жалпысынан каралса, көп темалар “Наристе” программасында орун алган эмес. Бирок Кыргызстандагы балдардын көбү “Балалык» программасына кирбестен “Наристе” программасына тапшыра алышат. Программанын агымын караганыбызда, программаны баалоо жана бардык балдар “Балалык”, андан кийин “Наристе” программасын улантып

жаткандай көз караш менен көндүмдөрдү алуу үчүн программа түзүлгөнү көрүнүп турат. “Балалык” программасындагы кээ бир иш-чаралар “Наристе” программасына киргизилиши керек.

Жыйынтыктар:

1. Мектепке чейинки билим берүү программаларын багыт берүүнүн көйгөйлүү багыттары боюнча карап чыкканда, жеке-социалдык жана билим берүү багытынын өлчөмдөрү жетиштүү деп эсептелгени менен кесиптик багыт берүүнүн көлөмү кыйла төмөн экени байкалат. Мектепке чейинки билим берүү программаларында кесиптик багыт берүү темаларын көбөйтүү зарылдыгы аныкталды;

2. Подтемалар боюнча, жеке-социалдык багыттоонун 5 подтеманын ичинен өзүн таанып билүү темасы башка темаларга салыштырмалуу эң төмөнкү деңгээлде экени байкалууда. Программада өзүн-өзү таануу боюнча иш-чараларды жогорулатуу маанилүү экендиги белгиленди;

3. Билим берүү багыты боюнча, “Балалык” программасында маанилүү орун берилгени менен, “Наристе” программасында өтө аз орун берилген. “Наристе” программасы, адатта, бул мезгилде баланын окууга даярдануусунун биринчи этабы болгондуктан, билим берүү багыттарын көбөйтүү маанилүү экендиги көрсөтүлдү;

4. Бала бакчага адаптациялоо жана өзүн таануу жана өнүктүрүү пункттарына өтө аз орун берилген. Бул нерселерди камтыганга кам көрүү керектиги аныкталды.

Адабияттар тизмеси:

1. **Oktay, A.** Жашоонун сыйкырдуу жылдары: Мектепке чейинки мезгил [Текст] / A.Oktay // Yaşamın sihirli yılları: Okul Öncesi Dönem.- Epsilon Yayınevi. – 1999.
2. **Hamarat, D.** 2013-жылдагы мектепке чейинки билим берүү программасы жана аны ишке ашыруу боюнча мугалимдердин көз карашын экспертизалоо [Текст] / D. Hamarat // 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ve Bu Programın Uygulanmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi.- Yüksek lisans tezi.- Balıkesir. - Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. - 2017.
3. **Labuschagne, A.** Сапаттуу изилдөө-Airy Fairy же фундаменталдык [Текст] / A.Labuschagne // Qualitative Research-Airy Fairy or Fundamental. The Qualitative Report.- Pp. 100-103.
4. **Taner, G.** Мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде инсанды таануу ыкмаларын колдонуу боюнча мугалимдердин көз карашын иликтөө [Текст] / G. Taner // Bireyi Tanıma Tekniklerinin Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Eğitim Bilim Dalı. - 2005.
5. **Yılmaz, H.** Багыт берүү лекцияларынын конспекттери [Текст] / H.Yılmaz, Ö. Üre // Rehberlik Ders Notları.- Konya, 1997.
6. **Балалык.** 3төн 6 жашка чейинки балдарды өнүктүрүү «Балалык» программасы [Текст]. – Бишкек: Аркус, 2017. – 352 б.
7. **Наристе.** Балдарды мектепке даярдоо «Наристе» программасы (480 саат) [Текст]. - Бишкек: Аркус, 2015. - 136 б.
8. **Сакиева, С.С.** Исследование проблемы обучения орфографической грамотности в трудах профессора Каратая Сартбаева [Текст] / С.С. Сакиева, С.Ч. Осмоналиева // Наука.Образование.Техника.-Ош: КУМУ, 2023.-№1.- С. 152-156.
9. **Сакиева, С.С.** Дидактические условия духовного воспитания детей дошкольного возраста [Текст] / С.С. Сакиева, М.М.Асаналиева // Наука.Образование.Техника.-Ош: КУМУ, 2021.-№2.- С. 143-148.

DOI:10.54834/16945220_2023_3_197

Поступила в редакцию: 29.10.2023 г.